

Marija Malnar
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
mmalnar@ffzg.hr

Perina Vukša
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
pvuksa@ihjj.hr

POSTOJE LI ČAKAVSKI ELEMENTI U FONOLOGIJI ČABARSKIH GOVORA?

Na području Gorskoga kotara govori se trima narječjima, kajkavskim, čakavskim i štokavskim, a u ovome se radu obrađuju čakavski elementi prisutni u fonologiji čabarskih govora. Promatraju se idiomi govornoga područja koje pripada zapadnomu tipu gorskokotarske kajkavštine te opisuju osnovne karakteristike njihove fonologije. Pretpostavlja se da je do 16. stoljeća cijelo područje Gorskoga kotara bilo čakavsko te da tada počinje miješanje čakavskoga stanovništva s došljacima koji donose slovensku kajkavštinu. Tako su i u čabarskim govorima sačuvane odlike čakavskih govora, odlike koje se isprepliću s obilježjima kajkavskoga govora koji se tijekom povijesti rabi u glavnome gospodarskom, političkom, administrativnom i kulturnom središtu ovoga dijela Gorskoga kotara, Čabru. U radu se analizira postoje li još uvijek elementi čakavštine u fonologiji trščanskoga, čabarskoga i prezidanskoga govora, objašnjava se prisutnost čakavskih značajki te opisuje njihova zastupljenost u ovim govorima. Promatra se odnos ovih govora prema čakavskim govorima Gorskoga kotara te odstupanja od osnovnih karakteristika kajkavske fonologije. Potvrde su prezentirane transkribiranim primjerima iz zvučnih zapisa.

Ključne riječi: čakavsko narječje, kajkavsko narječje, Gorski kotar

1. Uvod

Na području Gorskoga kotara zastupljena su sva naša narječja, kajkavsko, štokavsko i čakavsko, ali Gorski je kotar ipak većim dijelom kajkavski kraj. Tako je, prema A. Buriću (1983) (u Lisac 2006:11) na tome području 69,2% kajkavaca, 18,7% štokavaca (ijekavci 12,8%, ikavci 5,9%), čakavaca 10,4% te ostalih 1,7%¹. Takva raznovrsnost govora posljedica je povijesnih i gospodarskih prilika i zbivanja od 15. do 18. stoljeća. Za razvoj čabarskoga kraja posebno je važno razdoblje vladavine Frankopana i Zrinskih koji su zaposjedali Gorski kotar, stvarali i organizirali njegov gospodarski i društveni život te ga naseljavali čakavskim stanovništvom iz svojih vinodolskih i primorskih posjeda. Tijekom gradnje Karolinske ceste (1726.), dogodio se i posljednji snažniji prodor čakavštine u Gorski kotar.

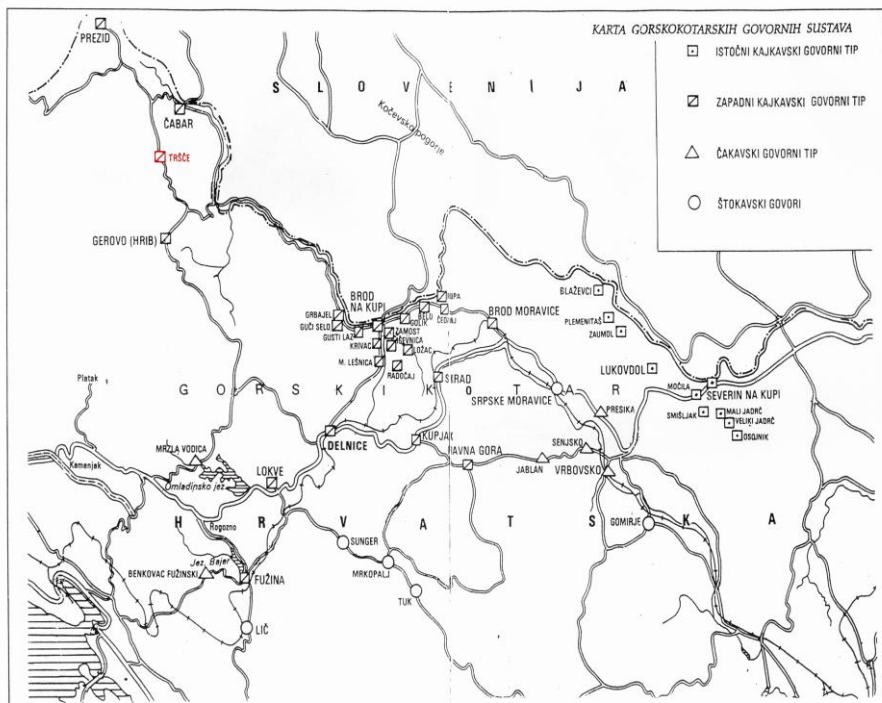
Stanovnici se uglavnom nisu selili u većemu broju, češće je iseljavanje nego useljavanje. Po mišljenju R. Strohala, ovo je područje u 16. stoljeću bilo u potpunosti čakavsko (1930, 31:77), no malo je vjerojatno da već tada nije bilo kajkavaca. Postavlja se i pitanje kako su došljaci svojim govorom potpuno nadvladali starosjedioce te nametnuli ne samo svoj idiom, nego i novo narječje. Tragovi čakavštine na ovome području tako mogu predstavljati rezultat dijalektnoga miješanja ili interferencije dijalektnih govornih sustava ili ostatke nekad

¹ J. Lisac na području Gorskoga kotara razlikuje četiri dijalekta: kajkavski goranski dijalekt, čakavski ikavsko-ekavski, štokavski zapadni bosanskohercegovački i istočnohercegovački.

nadmoćne čakavštine. Navedeno područje određeno je i bliskojezičnim utjecajem slovenskih inodijalekata.

M. Lončarić, kada piše o odnosu susjednih hrvatskih i slovenskih govora, za situaciju u Gorskome kotaru navodi kako se slaže s J. Liscem da su severinski i lukovdolski govori organski nastavak kajkavskoga tipa koji se preko Bele krajine i luke Kupe nastavlja na glavninu kajkavskih govora. Ističe da je ostalo današnje kajkavsko područje bilo jezično prijelazno – kajkavsko-čakavsko-slovensko. Dominantnost kajkavskih, čakavskih ili slovenskih osobina određivao je entitet kojemu su bili bliži. Lončarić zaključuje da su migracije goranske kajkavce odvojile od kajkavske glavnine. Budući da je doseljavanje stanovništva iz Slovenije bilo jače od ostalih struja, dio današnjega zapadnoga goranskog poddijalekta pokazuje osnovni slovenski razvoj.

Na razvojno-povijesnome planu razlikuju se gorskokotarski govori koji se dijele na istočni i zapadni makrosustav. Ti su govori u kontaktu, ne samo danas, nego i povijesno, ne samo granično, nego i arealno s čakavskim govorima Istre i Hrvatskog primorja, i sa slovenskim govorima (Barac-Grum 1993:29). Tom zapadnomu tipu pripadaju govori čabarskoga područja (trščanski, prezidanski, čabarski, gerovski, pleščanski). Cilj je ovoga rada utvrditi postoje li značajke ili utjecaj čakavskoga narječja u idiomima Tršća, Prezida i Čabra.

Karta gorskokotarskih govornih sustava (u Barac-Grum, Čakavsko-kajkavski govorni kontakt u Gorskome kotaru, 1993.)

Poznato je da istočni gorskokotarski kajkavski govori dijele više karakteristika s čakavskim narječjem, a iz prikupljenoga materijala u idiomima Tršća, Prezida i Čabra promotrit ćemo nalaze li se one i u zapadnim gorskokotarskim kajkavskim govorima, u kojem su idiomu potvrđene te postoji li tendencija njihova nestajanja. Također, pokušat ćemo utvrditi jesu li one svojstvene samo čakavskomu narječju ili su pak posljedica utjecaja slovenskih dijalekata.

Istraživanje je provedeno u jesen 2009. i u proljeće 2010. godine, a podatci su ekscerpirani iz frazema i slobodnoga govora informatorica. U Tršću su ispitanice bile Marija Malnar (r. 1933.) i Marijanka Klepac (r. 1934.), u Prezidu Lucija Turk (r. 1927.), Joža Beroš (r. 1940.) i Đurđa Zbašnik (r. 1945.), a u Čabru Franciska Urh (r. 1927.) i Marija Jurić (r. 1927.).

2. Osobine govornoga područja Tršća, Prezida i Čabra

2.1. V o k a l i z a m

Gorskokotarske govore treba promatrati kao djelomično odvojen sustav. U ovome, naime, sustavu u osnovi izostaju osnovne karakteristike kajkavskih govora, jednačenje refleksa *a* i *ě*, kao i jednačenje refleksa *o* i *l* (prema Lisac 2006:61).

Tako je u govorima Tršća, Prezida i Čabra refleks poluglasa u dugome slogu *a* (*d'ān*, *v'ās* 'selo'). U kratkome slogu situacija je kompleksnija. U Tršću je refleks poluglasa redovito *e* (*d'eš*, *p'es*), u Čabru se poluglas čuva (*d'aš*, *p'as*), dok u Prezidu bilježimo dvostruke oblike poput *p'os* / *p'as*, *d'oš* / *d'aš*. Oblici *s o* na mjestu poluglasa su češći, posebno kod mlađih govornika. S druge strane refleks jata uvijek je *eĭ* (*cv'eĭt*, *l'eĭp*), osim u Čabru gdje se na mjestu *ě* javlja *e* (*cv'ĕt*, *sv'ĕt*).

U ovim se govorima nisu izjednačili ni *o* i *l*. Stražnji je nazal u Tršću i Čabru dao *u* (*m'ūž*, *z'ūb*), a u Prezidu *ō* (*m'ōž*, *z'ōb*). Slogotvorno *l* u svim je idiomima dalo *ou*: *p'ouh* 'puh', *pouš*, *s'ouza*².

Jedna od najbitnijih fonoloških osobina gorskokotarskih govora, pa tako i čabarskih, bogatstvo je fonološkoga vokalskog inventara. U vokalskome su sustavu zabilježeni zatvoreni *e* (*cv'ĕt*, *l'ĕpa*) i zatvoreni *o* (*n'ōga*, *m'ōž*, *r'ōka*), otvoreni *e* (*gr'ĕda*, *j'ĕzek*, *m'ĕsu*), te diftonzi:

- *eĭ* – *sv'eĭt*, *bl'eĭd*, *str'eĭha*
- *ĭe* – *sĭ'estra*, *žĭ'ena*, *zĭ'emla*

² Slični su refleksi zabilježeni i u slovenskim govorima (belokranjsko-obkolpski govori, gorenjsko narječje), a svakako treba primijetiti i postojanje najstarijih jezičnih karakteristika slovenskoga narječja, diftongizaciju dugoga jata i vokala *o* na ovome području (*cv'eĭt*, *su'ava*, *ku'ojn*).

- *ou* – *s'ouza*, *p'ouh*, *v'ouna*
- *ua* – *bu'ap* 'bob', *ku'aza*, G jd. *nu'asa*, *du'aste* 'dosta', *gavu'aret*
- *uo* – *ku'ojn* 'konj', *pru'oset* 'prošiti', *u'oku*

Diftong *ua* u Čabru i Tršću varijanta je *uo* fonema (*pu'osu* / *pu'asu*; *pu'agreḅ* / *pu'ogreḅ*), dok se u Prezidu ostvaruje kao samostalan fonem i posljedica je akanja na tome području. Diftongizacija *o > uo* te *e > ie* odlika je i čakavskoga govornog područja. „U čakavskom se narječju javljaju diftonzi u svim kombinacijama, od *ie* do *ou*. Temeljna je značajka ipak da diftongizacija zahvaća, obično istodobno, dva fonetski središnja vokala, i to jedan prednjega niza (*e*) i jedan stražnjega niza (*o*). U dugim slogovima, i naglašenim i nenaglašenim, spomenuta dva vokala diftongiziraju u zatvorenome pravcu: *e* → *ie*, *o* → *uo*“ (Moguš 1977:25).

U dugome je slogu u idiomima Čabra i Prezida potvrđena tendencija zatvaranja vokala *a* i *o* (*m'āh*, *p'āmēt*, *n'ōga*). Tako dugi vokali pokazuju tipičnu čakavsku crtu kretanja u smjeru zatvorenosti, napregnutosti i višem tonu (Barac-Grum 1993:37).

Iako čakavski govori u Gorskom kotaru čuvaju jednostavnije vokalske sustave, mogu se primijetiti alternacije i kolebanja vokala. U Mrzloj Vodici koju okružuju zapadni kajkavski gorskokotarski govori postupno se zatvara dugi *e*, koji se u konačnici diftongizira, dok diftongizacija *o*, prema V. Barac-Grum, još nije izvršena. Takvi su pomaci zahvatili i druge čakavske govore (primjerice Brinje). Makrosustav Ravne Gore najbliži je govorima Tršća, Prezida i Čabra zbog bogatoga vokalnog sustava u kojemu alofoni nisu samo fakultativne varijante određenih fonema, kako je primjerice u Mrzloj Vodici i Lokvama, nego su pozicijske varijante te postaju dio sustava.

Na čabarskome području zabilježeno je i akanje i ukanje. Promjena *o > a* ostvarena je u zatvorenim zanaglasnim slogovima (*st'ārast*) te u primarno ili sekundarno naglašenom *o* u početnome slogu (*k'akuš*, *u'aku*, *n'aga*, *sv'aja*, *m'atat*). Promjena *o > u* dogodila se u prvome redu u nenaglašenim slogovima (*žel'ejzu*, *gn'ejzdu*), uz nazal (*d'um*, *'una*) i u primarno naglašenim nezadnjim slogovima (*k'ūža*), dok je u sekundarno naglašenim dala diftong *ua* (*gu'ara*, *ku'aza*, *su'ava*) ili *u* (*m'ūker*, *d'ūber*).

Promjena *o > u* prisutna je u nekim gorskokotarskim govorima, istrorumunjskim govorima, nekim govorima Istre (buzetski), nekim slovenskim govorima (notranjski i dolenski), na Cresu i slično. Ova je promjena karakteristična i za čakavske Gradišćanske Hrvate koji su je ponijeli u svojim migracijama, ali je s vremenom oslabjela i postala nesustavna. V. Barac-Grum navodi kako je zamjena vokala *o > u* arealna pojava i mogući čakavski utjecaj na slovenske i dio zapadnih kajkavskih govora. Nikako se ne može tvrditi da

je ovo crta koja može razgraničiti kajkavštinu od čakavštine ili slovenskih dijalekata. Ona je supstratna, ali čakavska utoliko što ju je čakavština istarskoga područja prva prihvatila i dalje širila u zračenju svojih izoglosa (Barac-Grum 1993:50).

Promjena $o > a$ širila se istom linijom, samo suprotnoga smjera. Tako se akanje iz slovenskih govora širilo prema istarskim i gorskokotarskim govorima.

Ostatci interferencijskoga procesa u promatranim govorima očituju se u primjeru *d'itela* koji upućuje na čakavsku crtu u razvoju jata ($\check{e} > i$) te onima s čakavskom tendencijom jake vokalnosti:

- u osnovi *m'ālen*, *m'ālon* (**mьlin*) i riječi iz nje izvedenih; *m'alnar*
- u prezentskoj osnovi *zam* (**zьm*); *vz'āmeš* / *z'āmeš*
- u imenici *m'aša* (**mьša*)
- u instrumentalu zamjenice *ja*: *z m'āno*.

Puna vokalizacija starojezičnoga poluglasa u "slabu" položaju smatra se općečakavskom jezičnom značajkom najvećega razlikovnog ranga, no razvoj $\partial > a$, osim kod gorskokotarskih čakavskih govora, potvrđen je u istočnim i zapadnim kajkavskim govorima, ali i u jugozapadnim slovenskim dijalektima. Zbog toga je ovu pojavu bolje smatrati arealnom pojavom jer obuhvaća područje s hrvatske i sa slovenske strane.

2.2. K o n s o n a n t i z a m

D. Brozović (1988:84) u osobitosti svojstvene čakavskim, ali i nečakavskim govorima duž jadranske obale, ubraja cakavizam i prijelaz $m > n$.

Među istraživanim govorima izdvaja se Prezid kao jedini predstavnik cakavizma na cijelome gorskokotarskom području. V. Barac-Grum povezuje ga s cakavizmom tipa *c, ś, ź*. U analiziranoj građi katkad se realizira dvostruki ostvaraj afrikata $c = [\check{c}, c]^3$. S. Malnar (2008:13) navodi kako je cakavizam među mlađim govornicima potpuno izgubljen te oni preuzimaju oblike *s č, ž, š* (*ž'ul*, *ž'ifce*, *d'uša*, *p'ušeš*, *t'eč*, *gr'ič*), što je potvrđeno i provedenim istraživanjem.

Delabijalizacija dočetnog *-m* jedna je od tipičnijih osobina čakavskih govora koja je prisutna i u mnogim dalmatinskim ikavskoštokavskim i zapadnohercegovačkim govorima

³ Budući da u čakavskim govorima Gorskoga kotara cakavizam nije potvrđen, možemo pretpostaviti da je u Prezidu posljedica migracija slovenskoga stanovništva. Naime, u sjevernoj je Sloveniji ta pojava najizrazitija i najbolje proučena oko naselja Nemška Rovt gdje je navodno nastala zbog novijega fonetskog miješanja Nijemaca sa Slovencima, a najsličnija je cakavizmu Prezida (*b'ędašt*, *št'irna* 'bunar', *m'ācok*, *k'ūža*, *ź'atu*, *ź'ivet*), odnosno cakavizmu drugog tipa bez palatala *č*, ali s palatalnim *ś* i *ź*.

Hrvata. Promjenu *m* u *n* u Gorskome kotaru nalazimo u zapadnim čakavskim govorima⁴ i u zapadnim kajkavskim govorima, no na ovome je području možemo uzeti kao crtu koja odvaja zapadne gorskokotarske kajkavske i čakavske govore od istočnih. Upravo istočni govori kojima je ta crta nepoznata djeluju na kontaktne čakavske govore u kojima delabijalizacija može izostati. Prijelaz *m* > *n* u govorima Čabra, Prezida i Tršća potvrđen je u:

- imenicama: I jd. m. r. z *br'āten*, *zes ku'ojnēn*, I jd. sr. r. *j'ejcan*, D mn. ž. r. *k sī'ęstran*, I mn. *m'ažmen*, *h'išamen*, *j'ejcmen*
- glagolima 1. l. jd. prez.: *gl'īdan*, *m'islen*, *v'iden*
- pridjevima: *l'epen* 'lijepim', *g'rden* 'ružnim', *b'ęlen* 'bijelim'
- brojevima: *s'īden*
- priložima: *t'an*, *s'en* 'ovamo', *k'ān* 'kamo'
- unutar riječi ispred konsonanta: *s'īdendęsit*, *p'āntet* 'pamtiti'.

Pretpostavljamo da su na dosljedno provođenje te promjene u zapadnim gorskokotarskim govorima utjecali i susjedni čakavski i susjedni jugozapadni slovenski govori.

Jedini primjer u kojem je promjena *m* > *n* ostvarena u leksičkome morfemu zabilježen je u frazemu: *Sr'ān tę buo*⁵ / *Naj tę bu sr'ān*⁶.

Od osobina karakterističnih za kajkavsko i čakavsko narječje izdvajamo fonem *j* (nastao jotacijom praslavenske suglasničke skupine **dj*) u *pr'ēja*, *m'ēja*, *mų'āje*, čuvanje glasa *h*, bilo u korijenu riječi, bilo u nastavcima (*m'uha*, *b'ōuha kr'eh*, *f h'išah*), čuvanje suglasničke skupine *čr*; *č'rf*, *č'rn*, osim u Prezidu (zbog čakavizma), promjenu krajnjega slogotvornoga *-l* > *-u* (*v'ęsiu*, *p'iu*), redukciju inicijalnoga *v-* u suglasničkim skupinama (*se* 'svi') i pojavu popratnoga samoglasnika uz *r* (*k'arf*, *p'arve* – Tršće).

2.3. P r o z o d i j a

Utvrđeno je da čabarski idiomi ne dijele nikakve zajedničke crte s razvojem čakavske prozodije. Osnovna je prozodijska razlika između zapadnoga i istočnoga poddijalekta u tome što je zapadni čvrsto povezan sa slovenskom akcentuacijom, dok je istočni bliži osnovnoj kajkavskoj akcentuaciji. Sličnosti sa slovenskom akcentuacijom očituju se u primjerima s provedenom progresivnom metataksom starih silaznih naglasaka. Osnovna je karakteristika promatranih idioma gubljenje kvalitativnih akcenatskih razlika, te sve očitija tendencija

⁴ U zagorsko-ogulinskome tipu (istočni čakavski govori Gorskoga kotara) ta se pojava ne ostvaruje dosljedno.

⁵ U frazemima novoštokavskih govora također je zabilježen prijelaz *m* u *n*: *Sran te bilo* (više u Menac-Mihalić 2005:35).

⁶ Taj je primjer J. Lisac zabilježio u Turnima i Delnicama.

gubljenja kvantitativnih opreka. Ipak, moramo istaknuti da se kvantitativne opozicije još uvijek dobro opažaju u primjerima poput:

- a:* *b'āta* 'vata' - *b'ata* 'vrsta kartaške igre'
 k'āt 'kat' – *k'at* 'kotao, posuda'
 p'āst 'pasti (stoku) - *p'ast* 'pasti'
- o:* *b'ōk* 'pozdrav' - *b'ok* 'bik'
- u:* *h'ūja* 'stablo' - *h'uja* 'bijes'
 k'ūs 'komad' - *k'us* 'ptica kos'
 m'ūka 'brašno' - *m'uka* 'muka'
 p'ūt 'cesta' - *p'ut* 'plot, ograda'

dok su kod nekih vokala potvrđene rijetko:

- ɛ:* *z'ēt* 'uzeti' – *z'et* 'zet'
- i:* *kl'ip* 'istanjeni dio nakon klepanja kose, učinak klepanja' - *kl'ip* 'kukuruzni klip'

Ovim se istraživanjem potvrđuje da je naglasak pomaknut s posljednjega i središnjega sloga prema početku riječi, a zabilježen je i tercijarni pomak akcenta (*k'akuš*, *s'enu*).

Nenaglašene dužine vjerojatno su se izgubile vrlo rano u doticaju sa slovenskim govorima, no ta je pojava karakteristična i za druge kajkavske govore (zapadne karlovačke govore, ozaljske i pokupske).

Možemo pretpostaviti da će te opozicije uskoro biti dokinute kao što se dogodilo u Buzetu (govori Gorskoga kotara i buzetske zone u sjevernoj Istri vežu se uz susjedne slovenske belokranjske, dolenske i notranjske govore) i najzapadnijim dijelovima kajkavskoga dijalekta na Sutli (područje dodira sa slovenskim jezičnim elementima).

Povećan broj vokalskih jedinica rezultat je razdvajanja većine vokala ishodišnoga sustava prema kvantiteti te su kratki vokali dali različite reflekske od dugih. Prema kvantiteti nisu se rascijepili jedino *a*, koji u dugome i kratkome slogu ima jednaku kontinuantu (*a > a* : *a* – *m'āst* : *p'ast*), *o* koji ima samo kratku kontinuantu (*u* ili *e*; *u > u* : *e* – *gl'uh* : *kr'eh*), *ɔ* koji ima samo dugu kontinuantu (*ɔ > u* : --- *m'ūž* / *m'ōž* : ---) te slogotvorno *l* kojemu je kontinuanta uvijek duga, diftong *ou* (*l > ou* : --- *p'ouh*: ---).

Refleksi za dug i kratak vokal odraz su ishodišne kvantitete u primarno naglašenome slogu. Kratke i duge kontinuantne polaznih vokala u nezadnjim slogovima nisu odraz ishodišne kvantitete nego ovise o akcenatskim promjenama koje su ih zahvatile (duljenje naglašenih nezadnjih slogova, regresivni pomak akcenta).

3. Z a k l j u č a k

Čakavski govori na graničnim područjima Gorskoga kotara, kao i na izrazito gorskokotarskome području (npr. područje Vrbovskog) gube tipične čakavske značajke i poprimaju štokavske ili kajkavske crte, a obrnut je proces mnogo slabiji. To se potvrdilo i na čabarskome području koje njeguje tek neke osobine zajedničke čakavskim govorima Gorskoga kotara. Promatrane osobine uspoređene su i sa slovenskim govorima, radi lakšega razrješenja mogućega podrijetla nekih promjena. Naime, osobine koje se u literaturi spominju isključivo kao čakavske, mogu biti objašnjene i kao utjecaj slovenskih govora. Promotrimo li odnos karakteristika čabarskih govora s karakteristikama govora dolenjškoga narječja (Ramovš 1997:20) vidjet ćemo da ih je mnogo: dugo $o > u$, krajnje neakcentuirano $o > u$, nazalno $o > uo$, nazalno $e > ei$, vokalno $r > ar$, grupa $šč$ ostaje neizmjenjena, $ń > j$, $l > l$, sekundarno akcentuirano $ò (nòga) > uo/ua$, sekundarno akcentuirano $e (žéna) > ie$, $ě > ei$.

Nameće nam se zaključak da je veza čabarskih i slovenskih govora snažnija od veze s čakavskima, posebice uzmemo li u obzir karakteristike koje su zajedničke čakavskim govorima Gorskoga kotara i istočnim kajkavskim govorima, a to su: jednaki ostvaraj l i $ń$ na cijelome području, mogućnost čuvanja m u čakavaca na kraju riječi ili ispred konsonanata, zajednički razvoj skupine tj u istočnih čakavaca i kajkavaca, zajednički razvoj skupine tbj (Barac-Grum 1993:169, 170).

Na primjeru govora uz Sutlu F. Ramovš (1935:145) zaključuje: "Meja med štajerskimi dialekti (sem štejem tudi prekmurščino) in kajkavskim shrv. dialektom onstran Sutle in v Medmurju je zares le dialektična, ne jezikoslovna meja, na eni kot na drugi strani vidimo utripanje enotnega jezikovnega organizma."⁷ Ipak, katkad je nepotrebno neke karakteristike svrstavati u određena narječja ili dijalekte jer je sasvim moguće da su se razvile samostalno, vlastitim razvojem glasovnog sustava.

4. L i t e r a t u r a

Barac-Grum, Vida, *Čakavsko-kajkavski govorni kontakt u Gorskom kotaru*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1993.

Barac-Grum, Vida; Božidar Finka, "Izvještaj o istraživanju govora Lukovdola u Gorskom kotaru", Ljetopis JAZU, 69, Zagreb, 1963., str. 346-348.

⁷ Potvrdila i A. Celinić u gornjosutlanskim dijalektima (doktorski rad, 2005).

- Barac-Grum, Vida; Božidar Finka, "Ispitivanje govora u Gorskom kotaru", *Ljetopis JAZU*, 70, Zagreb, 1965., str. 385-389.
- Barac-Grum, Vida; Božidar Finka, "Govori i nazivlje", u: *Gorski kotar*, Delnice, 1981., str. 418-431.
- Barac-Grum, Vida; Vesna Zečević, "Problematika dijalekatskog miješanja", *Rasprave Instituta za jezik*, Zagreb, 1977., 3, str. 33-36.
- Barac-Grum, Vida; Vesna Zečević, "Arealni i granični dijalekatski kontakt", *Rasprave Zavoda za jezik*, Zagreb, 1979., 4–5, str. 105-107.
- Belić, Aleksandar "Kajkavski dijalekat", u: *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, Zagreb, 1929., str. 222–228.
- Brozović, Dalibor; Ivić, Pavle, *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1988.
- Brozović, Dalibor, "Kajkavsko narječje", u: Stjepan Babić, *Jezik*, Zagreb, 1965., str. 118–125.
- Celinić, Anita, *Fonologija gornjosutlanskoga dijalekta*, doktorska disertacija, Zagreb, 2005.
- Hraste, Mate, "Kajkavski dijalekt", u: *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb, 1960., str. 508–511.
- Ivić, Pavle, "Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske", *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, Novi Sad, 1961., VI, str. 191–212.
- Kolarič, Rudolf, "Slovenska narečja", u: *Jezik in slovstvo*, II/ 1956–1957., str. 247–254.
- Lisac, Josip "Imenski sustav u službenoj i neslužbenoj uporabi u Gorskom kotaru", u: *Četrta jugoslavenska onomastična konferenca*, SAZU, Ljubljana, 1981., str. 331–340.
- Lisac, Josip, "Gorski kotar u svjetlu najnovijih istraživanja", *Dometi*, 15/8–9, 1982., 126–134.
- Lisac, Josip, "Prozodija goranskih kajkavaca", *Radovi akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine* 84, Sarajevo, 1989., str. 241–249.
- Lisac, Josip, "Goransko dijalektno stanje u prošlosti i sadašnjosti", u: *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 10, Zagreb, 1997, str. 155–161.
- Lisac, Josip, *Tragom zavičaja*, Književni krug, Split, 2006.
- Lisac, Josip, *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
- Logar, Tine, "Dialektološke študije. X. Belokranjski govori", *Slavistična revija*, 11/3–4, 1958, str. 145–155.
- Logar, Tine, *Slovenska narečja*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1975.
- Lončarić, Mijo, "Prilog podjeli kajkavskoga narječja", u: *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 6, Zagreb, 1982., str. 237–246.
- Lončarić, Mijo, *Kaj – jučer i danas*, Tiskarsko-izdavački zavod „Zrinski“, Čakovec, 1990.

- Lončarić, Mijo, *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Malnar, Slavko, *Rječnik čabarskih govora*, Matica Hrvatska, Čabar, 2008.
- Menac-Mihalić, Mira, *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj: s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- Moguš, Milan, *Čakavsko narječje. Fonologija*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- Ramovš, Fran, *Historična gramatika slovenskega jezika 7, Dialekti*, Učiteljna tiskarna, Ljubljana, 1935.
- Ramovš, Fran, *Zbrano delo, Razprave in članki*, ur: Jože Toporišič, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 1997.
- Strohal, Rudolf, "Nešto o povijesti hrvatskog jezika u čabarskom kotaru" *Nastavni vjesnik*, 39, 1930-1931., str. 77–79.
- Zečević, Vesna, *Fonološke neutralizacije u kajkavskom vokalizmu*, Zagreb, 1993.
- Zečević, Vesna, *Hrvatski dijalekti u kontaktu*, Zagreb, 2000.

ČAKAVIAN ELEMENTS IN THE PHONOLOGY OF ČABAR'S SPEECHES

The speeches form Gorski Kotar belong to all Croatian dialects, kajkavian, čakavian and štokavian. In this paper, čakavian elements appearing in the phonology of Čabar speeches will be studied. Analyzing idioms of this speech region which belongs to the western type of Kajkavian dialect in Gorski Kotar, basic phonological characteristics will be given.

It is assumed that the whole Gorski Kotar region was primary Čakavian up to 16th century when first sings of mixture of čakavian natives with newcomers, who are introducing Slovene kajkavian speech, appear.

Due to this ethnical contact throughout centuries, these quite remarkable Croatian speeches have developed. Čabar speech is by no means exemption; Čakavian qualities are found through out the Gorski Kotar region, although loss of some typical properties and adoption of Kajkavian attributes are evident. This phenomenon is best explained by the domination of Kajkavian speech in Čabar which serves as main economical, political administrative and cultural center of Gorski Kotar.

This study analyzes Čakavian characteristics that are preserved in phonologies of Tršće, Čabar and Prezid speeches. The presence of Čakavian characteristics will be explained describing their qualities and presence in these speeches. Furthermore, the paper will analyze the relation between these speeches and Čakavian speeches of Gorski Kotar as well as deviations in main characteristics of Kajkavian phonology.

All of the verifications will be presented with transcribed sound records.

Key word: Čakavian dialect, Kajkavian dialect, Gorski kotar